

ASIMILAREA ȘI ECHIVALAREA EFECTELOR DECIZIILOR CURȚII CONSTITUȚIONALE A ROMÂNIEI CU CELE ALE UNEI LEGI DE ABROGARE/MODIFICARE

Prof. univ. dr. Nasty Vlădoiu

Facultatea de Drept – Universitatea Transilvania din Brașov
Avocat în cadrul Baroului București

Abstract

The article analyzes the opinion of the Constitutional Court of Romania regarding the assimilation and equivalence of the effects of the decisions of the Constitutional Court which state the unconstitutionality of preexisting legal texts with those of a law of decriminalization – repeal/amendment. At the same time, the article discusses the possibility of extending such vision, taking into consideration the recitals of Decision no. 651 of October 25, 2018, to institutions of procedural civil law.

From this perspective, the analysis referred to review institution.

The Constitutional Court came up with a solution to the issue of assimilation and equivalence in terms of the effects of decisions of the Constitutional Court to those of decriminalization laws through repeal/amendment (in criminal law and criminal procedural law), leaving open the opportunity of asking some legitimate questions, on this subject, for other disciplines as well, such as civil procedural law.

Keywords: *assimilation, equivalence, Constitutional Court of Romania, repeal, amendment, review*

Introducere

În prezentul demers științific, ne propunem analiza efectelor deciziilor Curții Constituționale în raport cu cele ale unei legi de dezincriminare, abrogare și/sau modificare, din perspectiva asimilării și echivalării acestor efecte. Mai precis, asimilarea și echivalarea efectelor deciziei Curții Constituționale prin care se constată neconstituționalitatea unei prevederi legale, cu cele ale unei legi de abrogare/modificare, a unor texte legale preexistente. Dacă în materie penală și procesual penală, problematica a primit anumite dezlegări din partea Curții Constituționale a României, nu la fel stau lucrurile în materia dreptului procesual

civil. Pe cale de consecință, în cele ce urmează vom releva anumite aspecte de interes din această perspectivă.

Vom pleca de la întrebarea legitimă în opinia noastră, conform căreia, *cum poate o decizie a Curții Constituționale, prin care se admite o excepție de neconstituționalitate, ca din punct de vedere al asimilării și echivalării efectelor cu cele ale unei legi de dezincriminare, abrogare și/sau modificare, să afecteze anumite instituții de drept procesual și substanțial penal sau de drept procesual civil?*

Pentru a răspunde la această întrebare vom analiza câteva aspecte din decizii recente și relativ recente ale Curții Constituționale, în problematica de interes.

Astfel, Curtea Constituțională a fost chemată să examineze o excepție de neconstituționalitate ridicată în fața judecătorilor de scaun, care ulterior a făcut obiectul Deciziei Curții Constituționale cu numărul 651/25 octombrie 2018 referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 595 alin. (1) C. pr. pen. și ale art. 4 C. pen. Pe scurt, în paragraful 28 din cadrul deciziei, autorii excepției de neconstituționalitate au susținut că dispozițiile legale criticate încalcă prevederile constituționale ale art. 1 alin. (5) referitor la calitatea legilor, art. 15 alin. (2) referitor la Legea penală mai favorabilă, art. 16 alin. (1) referitor la egalitatea în fața legii, art. 23 alin. (12) referitor la principiul legalității pedepsei penale, art. 142 alin. (1) referitor la Curtea Constituțională ca garant al Supremației Constituției și art. 147 alin. (4) referitor la caracterul general obligatoriu al deciziilor Curții Constituționale.

Curtea Constituțională a constatat că autorii excepției aduc o critică prevederilor legale consacrate de art. 4 C. pen. și art. 595 alin. (1) C. pr. pen., în sensul că, acestea nu vizează ipoteza în care **legea penală incriminatoare este constatată neconstituțională** – drept urmare ea încetează să mai producă efecte juridice – ori este **afectată în orice alt mod** printr-o decizie a Curții Constituționale.

În context, se arată că, efectele juridice ale abrogării sunt aceleași cu efectele constatării neconstituționalității legii penale vechi de incriminare și că încetarea efectelor legii penale de incriminare constatate neconstituționale trebuie să aibă efect retroactiv. Totodată, s-a arătat că nu este admisibil ca producerea efectelor unor decizii ale Curții Constituționale prin care se constată neconstituționalitatea unor norme de incriminare să depindă exclusiv de hazard, respectiv de momentul publicării sale în Monitorul Oficial, care poate fi anterior sau ulterior unei hotărâri penale definitive de condamnare, acest fapt fiind discriminatoriu; nu se poate ca decizia să nu producă niciun efect pentru persoana față de care s-a pronunțat deja o hotărâre penală definitivă de condamnare, dar să producă efect pentru persoana care a săvârșit aceeași faptă, dar al cărei proces este pendinte.

Foarte interesante ni se par considerentele care au stat la baza motivării deciziei Curții Constituționale, dintre care vom prezenta și noi câteva aspecte edificatoare și pentru demersul nostru științific.

Un prim aspect important este prevăzut în paragraful 33 al deciziei, prin care judecătorii constituționali ajung la concluzia că, *deși de regulă, eliminarea incriminărilor intervine odată cu abrogarea sau modificarea lor, conceptele de dezincriminare și respectiv abrogare, nu se suprapun*. Astfel, „dezincriminările intervin prin intermediul abrogării dar ele se realizează și prin intermediul modificării textelor legale preexistente”.

În paragraful 44, Curtea, având în vedere accepțiunea de „lege” ca doar *un act al autorității legiuitoare (Parlamentul și/sau Guvernul)*, arată că *posibilitatea producerii unor efecte specifice dezincriminării unei fapte sau specifice intervenirii unei pedepse mai ușoare decât cea care se execută, poate fi generată nu numai de o lege nouă de dezincriminare sau o lege penală mai favorabilă, ci și de însăși o decizie a Curții Constituționale prin care se constată neconstituționalitatea unei norme de incriminare*. Se precizează că „dezincriminările intervin atât prin intermediul abrogării/modificării textelor legale preexistente, dar și prin intermediul deciziei Curții Constituționale prin care se admite excepția de neconstituționalitate a unei norme de incriminare, cu consecința constatării neconstituționalității întregului text de incriminare sau a unui / unor element/e constitutiv/e din conținutul normei de incriminare.” (A se vedea Decizia nr. 363/07 mai 2015 publicată în M. Of. nr. 495 din 06 iulie 2015, și Decizia nr. 405 din 15 iunie 2016).

Deși, au fost și pot fi generate discuții referitoare la posibilitatea **reconfigurării unor infracțiuni printr-o decizie a Curții Constituționale**, astfel cum a făcut-o Curtea Constituțională prin Decizia 405/15 iunie 2016, nu vom analiza în prezentul demers științific această problemă.

Deosebit de relevante ni se par considerentele din Decizia nr. 126/03 martie 2016, publicată în M. Of. nr. 185/11 martie 2016, care decelează cu privire la instituția revizuirii hotărârilor judecătorești definitive, cu privire la latura penală, întemeiată pe admiterea unei excepții de neconstituționalitate ridicată într-o cauză în care ulterior se declară neconstituționale prevederile legale.

Fără să intrăm în amănunte, arătăm că, în fază incoativă, Curtea a reținut că „declararea neconstituționalității unui text de lege ca urmare a invocării unei excepții de neconstituționalitate, nu poate constitui doar un instrument de drept abstract, ci trebuie să profite autorilor acesteia, care au declanșat controlul de constituționalitate într-o cauză concretă”.

Judecătorii Curții Constituționale au afirmat că pentru a fi garantate atât stabilitatea raporturilor juridice, cât și o bună administrare a justiției, trebuie ca decizia de constatare a neconstituționalității unei prevederi legale, să profite în formularea căii de atac a revizuirii, **numai acelei categorii de justițiabili care a invocat excepția de neconstituționalitate** în cauze soluționate definitiv până la publicarea în M. Of., precum și autorilor aceleiași excepții, invocate anterior publicării deciziei Curții, în alte cauze, soluționate definitiv.

În paragraful 47 al deciziei Curții Constituționale nr. 651/25 octombrie 2018, Curtea a statuat că raționamentul dezvoltat în Decizia nr. 126/03 martie 2016 rămâne pe deplin aplicabil și valabil în ipoteza exercitării revizuirii atunci când privește **„orice decizie de admitere a unei excepții de neconstituționalitate referitoare la norme de procedură penală ori de drept material penal, dar care nu au ca efect dezincriminarea faptei sau micșorarea limitei maxime a pedepsei”**¹.

Edificatoare și foarte importantă pentru prezentul demers științific ni se pare susținerea Curții Constituționale din paragraful 48 al Deciziei nr. 651/2018, conform căreia **„atunci, însă, când printr-o decizie a Curții Constituționale se constată neconstituționalitatea totală sau parțială a unei norme de incriminare, decizia, echivalează în privința efectelor, cu o lege de dezincriminare”**. De fapt, și Înalta Curte de Casație și Justiție susținuse aceeași soluție prin pronunțarea Deciziei nr. 6 din 28 februarie 2017, publicată în M. Of. nr. 284 din 24 aprilie 2017.

Pentru a se feri de posibile critici, cum că s-ar încălca prevederile art. 147 alin. (4) din Constituție, potrivit cărora deciziile Curții Constituționale au putere și produc efecte numai pentru viitor (*ex nunc*), Curtea arată că „producerea consecințelor pentru trecut nu derivă din aplicarea deciziei Curții, ci din **asimilarea efectelor juridice ale actului de jurisdicție constituțională cu cele ale unei legi de dezincriminare”**

Foarte interesantă și importantă este și precizarea Curții Constituționale, în sensul că, *„decizia Curții Constituționale este rezultatul unui control de constituționalitate în urma căruia norma își pierde validitatea constituțională, pe cale de consecință, sancțiunea aplicată legii, constând în lipsirea de efecte juridice, produce consecințe asemenea abrogării sale”*. În schimb, legea de dezincriminare este rezultatul unei evaluări a legiuitorului, în acord cu politica penală a statului. Curtea consideră că este inadmisibil ca o decizie a ei să aibă efecte mai restrânse decât cele ale legii de dezincriminare.

Cele prezentate mai sus, ne indică în mod clar poziția Curții Constituționale, cu privire la asimilarea și echivalarea efectelor deciziilor prin care s-a admis o excepție de neconstituționalitate cu efectele unei legi de dezincriminare, generată ori prin abrogare ori prin modificarea legii. Desigur, cei mai sceptici o să considere poate o forțare privind analogia unei decizii a Curții Constituționale, care reglementează chestiuni de sorginte penală și procesual penală, cu chestiuni de natură procesual civilă, despre care vom vorbi în continuare, însă dezideratul nostru este de demonstra de fapt, puterea și caracterul efectelor deciziilor Curții Constituționale în raport cu legea *„în accepțiunea ei de act al autorității legiuitoare”*. Pentru aceasta este imperios necesar să înțelegem cheia în care judecătorii constituționali privesc și soluționează diferite cauze în materie.

¹ A se vedea dec. nr. 633/12 octombrie 2018, publicată în M. Of. nr. 1020 din 29 noiembrie 2018, paragrafele 1014-1015.

În prezentul demers științific vom ține seama, însă, de cum ar trebui să ne raportăm în aplicarea prevederilor legale constituționale, la domeniul civil sau penal, după caz.

Continuăm analiza în prezenta lucrare, cu precizarea că nu ne vom referi la deciziile Curții Constituționale în care se face vorbire despre instituția revizuirii din Codul de Procedură civilă, din perspectiva valorii sale intrinseci, ci din perspectiva echivalării și/sau asimilării efectelor deciziilor Curții Constituționale și incidența acestora asupra instituției revizuirii din dreptul procesual civil.

Drept urmare, ne întrebăm dacă în ceea ce privește prevederile Codului de procedură civilă referitoare la calea extraordinară de atac a revizuirii, lucrurile stau la fel ca în cazul instituției similare din dreptul procesual penal, din perspectiva incidenței unor decizii ale Curții Constituționale prin care se declară neconstituționalitatea unor prevederi legale. Răspunsul este cel puțin discutabil și va trebui probabil aprofundat într-o lucrare dedicată acestui subiect în mod special. Trebuie avute în vedere rațiuni de securitate a raporturilor juridice, de autoritatea de lucru judecat, de faptul că potrivit Constituției numai legea penală poate retroactiva, de momentul declarării ca neconstituționale a unor prevederi legale în raport de stadiul procesual al unor cauze civile etc. Dar și aici se pot pune câteva întrebări conform cărora *revizuirea ca și cale de atac extraordinară în procesul civil, ar trebui să profite numai autorilor unor excepții de neconstituționalitate sau tuturor celor afectați de prevederile unei legi declarate neconstituționale? Se încalcă cumva principiul prevăzut de art. 16 alin. (1) din Constituția României privind egalitatea cetățenilor în fața legii? Dacă decizia, prin care se declarară ca neconstituționale anumite prevederi legale, intervine în faza executării a procesului civil, ar fi posibilă revizuirea, introdusă chiar de către aceia care nu au fost autorii excepției de neconstituționalitate sau este considerată o încălcare a prevederilor art. 147 alin. (1) din Constituția României? S-ar încălca principiul neretroactivității legii civile și/sau al securității raporturilor juridice de drept civil, din moment ce suntem în faza de executare a procesului civil, deci avem o hotărâre definitivă, dar totuși suntem în cadrul unui proces aflat în derulare? Într-un final apoteotic, ne putem întreba, chiar dacă, prevederile actuale ale art. 509 alin. (1) pct. 11 NCPC sunt constituționale, apreciind asupra noii viziuni a Curții Constituționale.*

Am fi tributari unor mulțumiri excepționale judecătorilor Curții Constituționale, în cazul în care aceștia vor materializa răspunsurile la întrebări de genul celor de mai sus, prin considerente ce vor sta la baza unor decizii viitoare. Până atunci însă vom apela la câteva precizări deja materializate prin considerentele ce se regăsesc în paragraful 54 al Deciziei Curții Constituționale nr. 651/2018, considerente ce ne îndeamnă la reflecție din perspectiva întrebărilor mai sus formulate. Așa fiind, Curtea „constată că principiul securității raporturilor juridice are o structură complexă și exprimă, în esență, faptul că cetățenii trebuie protejați contra unui pericol care vine chiar din partea dreptului, contra unei insecurități pe care a creat-o dreptul sau pe care acesta riscă să o creeze²”.

² A se vedea Decizia nr 404 din 10 aprilie 2008, publicată în M. Of. nr. 347 din 6 mai 2008.

În aceeași notă, cu privire la principiul autorității de lucru judecat, Curtea prezintă aceeași viziune cu cea a Curții Europene a Drepturilor Omului, reținând că principiului autorității de lucru judecat, consacrat ca fundamental în ordinea juridică națională și europeană, îi poate fi adusă atingere prin legislația națională, **numai într-un mod strict limitat**. Acest lucru trebuie privit ca o derogare și numai în cazul în care este impusă de motive **substanțiale și imperioase**³. Un alt aspect important ne este configurat de Curte, în sensul că, „doar o decizie de admitere a unei excepții de neconstituționalitate poate avea efecte asupra unei norme de incriminare în vigoare”, cele de respingere neavând această putere, deoarece în situația respingerii, instanța de control constituțional, fie nu intră pe fondul excepției (considerând-o inadmisibilă), fie intră pe fond, dar găsește textul conform cu prevederile Legii Fundamentale, și pe cale de consecință respinge excepția ca neîntemeiată⁴.

Cele de mai sus, pot constitui un punct de plecare, pentru o interesantă dezbateră generată de situația echivalării și asimilării efectelor deciziilor Curții Constituționale, cu ale unei legi de abrogare/modificare a unor prevederi legale preexistente, din perspectiva dreptului procesual civil.

Concluzii

Desigur, cele prezentate mai sus pot constitui un real îndemn la o analiză mult mai aprofundată care poate face obiectul unor lucrări de specialitate mult mai aplicate, pentru fiecare disciplină de drept în parte.

Dezideratul nostru a fost, însă, de a evidenția într-un mod personalizat, **asimilarea și echivalarea efectelor deciziilor Curții Constituționale cu cele ale unei legi de abrogare/modificare, a unor texte legale preexistente, și influența acestei viziuni a Curții Constituționale a României asupra anumitor instituții de drept penal / procesual penal și /sau drept procesual civil, după caz.**

Bibliografie

Decizia nr. 633/12 octombrie 2018, publicată în M. Of. nr. 1020 din 29 noiembrie 2018, paragrafele 1014, 1015

Decizia nr 404 din 10 aprilie 2008, publicată în M. Of. nr. 347 din 6 mai 2008.

Hotărârea din 7 iulie 2009 pronunțată în cauza Stanca Popescu împotriva României, paragraf 99 și

Hotărârea din 24 iulie 2003, pronunțată în cauza Ryaabykh împotriva Rusiei, paragraful 52, CEDO.

Decizia nr 633 din 12 octombrie 2018, paragraful 1010

³ A se vedea Hotărârea din 7 iulie 2009 pronunțată în cauza Stanca Popescu împotriva României, paragraf 99 și Hotărârea din 24 iulie 2003, pronunțată în cauza Ryaabykh împotriva Rusiei, paragraful 52, CEDO.

⁴ A se vedea, în acest sens, Decizia nr. 633 din 12 octombrie 2018, paragraful 1010.